

JOAN MANUEL TRESSERRAS

La república com a mètode

I. MONARQUIES I REPÚBLIQUES

Com es pot justificar al segle XXI el manteniment d'una monarquia? Què la pot legitimar? Quina funció social especial ens la podria fer semblar d'alguna utilitat pública? Ser un tradicional i aparatós símbol del poder de l'estat i d'alguna hipotètica unitat essencial? Potser concentrar l'atenció de la ciutadania —dels súbdits— i inspirar ficcions que li entretinguin la mirada i la desviïn del joc de poder que té lloc a l'interior de l'estat? Condicionar en algun moment aquest joc de poder? En quines circumstàncies podria resultar comprensible la preferència per la determinació dinàstica dels caps d'Estat per comptes de sotmetre'ls a procediments de tria formalment democràtics?

Potser la saturació per les impostures de dol i el papanatisme mediàtic durant el llarg i calculat comiat d'Elizabeth II del Regne Unit¹ conviden a prendre distàn-

Joan Manuel Tresserras Gaju (Rubí, 1955) és doctor en Ciències de la Informació. Ha estat professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, especialitzat en història i polítiques de la comunicació i la cultura. Va ser director del Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació de la UAB (1991-1993). Ha impartit també docència de postgrau i doctorat en altres universitats com les de São Paulo (1992) o Stanford (2015). Va ser conseller del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (2000-2006) i membre de la Comissió Mixta de Transferències Estat-Generalitat (2004-2006). Del 2006 al 2010 va ser conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya. A banda de publicacions especialitzades en comunicació, és coautor amb Enric Marín de l'obra *Obertura republicana. Catalunya després del nacionalisme* (2019). Actualment és president de la Fundació Josep Irla

¹ La reina Elizabeth II va morir el 8 de setembre del 2022 al castell de Balmoral i fou enterrada a la capella de Sant Jordi, al castell de Windsor, el dia 19 del mateix mes. El desplegament mediàtic d'aquells dies, entre la mort i l'enterrament, no té cap precedent equiparable; ni el que es va desfermar arran de la mort de la princesa Diana de Gal·les el 31 d'agost del 1997

cia i a donar-hi alguna volta, amb permís de la BBC. La coincidència del carnaval fúnebre, difós *urbi et orbi*, amb la difusió de la sèrie d'HBO *Salvar al rey*,² recollint la filiació franquista de la restauració monàrquica protagonitzada per Joan Carles I i els seus escàndols posteriors, permet contrastar models. O comparar versions d'un únic model, instal·lat en l'excés, i representat amb nivells diferents de professionalitat.

D'altra banda, en plena crisi de la democràcia a Occident, enmig de l'ascens de les dretes extremes i els nous populismes, ¿quines diferències per causa de la forma d'estat —monarquia o república— podem identificar en els estats de tradició republicana? Són estats de naturalesa distinta dels regnes, o es tracta només d'embolcalls diferents per a poders institucionalitzats pràcticament idèntics? Entre les monarquies més o menys constitucionals i les repúbliques realment existents, també constitucionals i amb més o menys garanties democràtiques, ¿hi ha veritablement característiques diferencials? De vegades, fa l'efecte que algunes repúbliques —corones i litúrgies de conte de fades a banda— són molt a prop d'unes monarquies que, a canvi de mantenir el tron, s'han hagut d'avenir a notables reconversions. I les elits dirigents respectives semblen bessones.

Potser una de les diferències més significatives a Europa la trobem, no tant entre monarquia i república com entre monarquisme i republicanisme. Mentre la pulsio monàrquica i tradicionalista entén com un preu acceptable la suposada despolitització del paper de les famílies regnants, el republicanisme reclama un major apoderament de la ciutadania, més fiscalització de l'acció dels estats i dels governs i més participació democràtica en el debat públic i la presa de decisions. El flanc monàrquic s'envigoreix amb els ascensos de les dretes i n'és sovint una expressió rellevant. El flanc republicà europeu —al marge de les «repúbliques coronades» com en el cas de Putin a Rússia—,³ en canvi, sol vincular-se a la reivindicació de més llibertat i compromís social i a la tradició progressista.

² *Salvar al rey* és una sèrie de producció espanyola, de tres episodis, estrenada a la plataforma HBO l'estiu del 2022 (9 de setembre a HBO Max). Repassa la trajectòria de Joan Carles I, des de la seva educació sota la tutela de Franco i els interrogants sobre el seu paper en el cop d'estat del 1981, fins al seguit inacabable d'escàndols que ja no podien ser encoberts i el conduirien a una forçada abdicació el 18 de juny del 2014

³ Vladímir PUTIN (Sant Petersburg, 1952) és el president de la Federació Russa d'ençà del 2012; però ja ho havia estat anteriorment, durant el període 2000-2008. A tots els efectes, des del 2000 ha estat la permanent referència política russa al món i ha consolidat un poder personal equivalent al de monarques o dictadors; enarborant la bandera del restabliment de l'Imperi rus i la reputació de gran potència que haurien quedat desmantellats per la descomposició de l'URSS (Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques) iniciada l'any 1990

Aquest article, però, no vol parar atenció al binomi monarquia/república com a opcions principals de referència, encara, en la configuració i en la representació del poder institucionalitzat dels l'estat-nació; sinó a les diferents concepcions de l'acumulació i la distribució social del poder que, en primera instància, contenen i designen. Per centrar-nos en els dos corrents principals que s'identifiquen dins de l'independentisme partidari de la república.

II. AVANÇAR O RETROCEDIR; DE MANERA EFÍMERA O CONSISTENT

L'experiència historicopolítica moderna i contemporània ens hauria de permetre la formulació d'algunes consideracions bàsiques de caràcter general. Voldria consignar-ne dues com a punt de partida argumental.

La primera consideració és que, en l'evolució de les societats, els salts endavant, les transformacions profundes —potser sobtades— o les conquestes i avenços socials fonamentals, encara que en ser assolits puguin semblar definitius i sense marxa enrere possible, no estan pas garantits per sempre. De fet, com més superficial i formal sigui l'avenç, més fàcilment podrà ser revertit quan canviï la correlació de forces.

El progrés humanitzador no s'ajusta a una línia recta, ascendent i constant. Més aviat, el seu traç és trencat i ple d'ondulacions i replecs pertot. Com en alguns dibuixos d'Escher,⁴ no és clar que les escales només pugin, també permeten baixar o generar bucles. D'una manera o altra, les amenaces de retrocés o d'involució acaben tornant i guanyant posicions. Potser de manera diferent a com s'havien manifestat abans. Sovint, en contextos nous i involucrant generacions que ja havien donat aquells avenços assolits per descomptats i definitius. Però exigint-nos que els tornem a defensar, enèrgicament, en les condicions i formes que cada moment requereix. L'actual cicle de predomini neoliberal i d'emergència de populismes reaccionaris ens proporciona molts exemples vitalment pròxims de les amenaces de reversió i dels retrocessos efectius que plantejo. Fa poques setmanes, el Tribunal Suprem dels Estats Units —país que acostuma a voler donar lliçons de llibertat i democràcia a tots els altres— ha avalat una reculada dramàtica en els drets i llibertats de les dones;⁵ a partir d'unes conviccions i principis morals de part, que

⁴ Maurits Cornelis Escher (1898-1972) fou un il·lustrador, litògraf i gravador neerlandès que popularitzà un bon nombre de paradoxes gràfiques i bucles, jugant amb les possibilitats del dibuix i les limitacions de la percepció visual sobre dues dimensions

⁵ El juny del 2022, el Tribunal Suprem dels EUA, amb la majoria conservadora consagrada durant la presidència de Trump, va revocar la sentència «Roe versus Wade» que protegia des dels anys setanta el dret constitucional a l'avortament. Això va obrir la porta als estats a legislar prohibint o restringint severament aquest dret

es pretenen d'aplicació universal i s'imposen inquisitorialment per damunt de la voluntat i la lliure consciència de les persones.

La segona consideració fa referència al caràcter processual, complex i de llarg recorregut de la majoria de transformacions socials realment profundes i amb capacitat efectiva de perdurar. Encara que hi hagi hagut un moment excepcional o un cop d'efecte que hagi decantat els equilibris de forces, encara que hi pugui haver una acció o un dia concrets a commemorar i celebrar, els girs decisius solen produir-se quan hi ha hagut una feina prèvia d'acumulació de forces i de consensos, de canvi de mentalitat i de construcció organitzativa, de desplaçament progressiu, més o menys evident, de les concepcions hegemòniques i el seu centre de gravetat. Fins i tot en el cas de les grans revolucions, aquesta apreciació m'hi sembla substancialment aplicable.

Potser només hi ha una excepció recurrent a aquesta segona consideració. Una excepció reiterada: el decantament que provoca la violència exercida des dels nuclis del poder (militar, econòmic, polític...) contra les poblacions i les seves formes d'expressió i representació. La violència del poder exclusiu contra la democràcia i els dominats. La violència de la repressió, de la guerra ofensiva, de l'ocupació i conquesta, de la persecució, la imposició, el domini o la terrorització no necessita la tasca prèvia de conscienciació i articulació d'un nou consens. Amb la força violenta, els qui en disposen del monopoli ja fan; si no és que es proposen guanyar suports i alguna mena de legitimació interna addicional entre els grups socials o les societats en nom de les quals afirmen perpetrar l'agressió o exerceixen aquella violència. Potser amb l'exemple de les vel·leïtats imperials de la Rússia de Putin⁶ i amb l'evocació dels vibrants i espanyolíssims «a por ellos» de fa cinc anys per atonyinar sobiranistes catalans n'hi haurà prou.

III. INDEPENDENTISME I UNANIMITAT REPUBLICANA

La disquisició anterior vol servir per situar la polarització de concepcions de la república i del republicanisme que trobem presents en l'actual escenari polític català; i molt especialment, entre les files independentistes. L'escalada repressiva encetada el 2017 i les lectures divergents fetes pels principals actors polítics sobre el nou escenari creat per la repressió i l'aplicació de l'article 155 de la Constitució⁷ han conduït

⁶ El 2014 es va produir l'annexió/ocupació de Crimea i vuit anys després (2022) la invasió de l'est d'Ucraïna amb l'objectiu, entre d'altres i com a mínim, d'incorporar la part ucraïnesa del Donbass

⁷ Aquest article subordina les comunitats autònomes al Govern de l'Estat i li atribueix facultats per intervenir-les: «Article 155 1. Si una Comunitat Autònoma no complia les obligacions

a fortes tensions internes dins del moviment i a l'expressió de posicions radicalment contraposades. Però si una reclamació s'ha fet veritablement transversal i ha suscitat unanimitat, com a expressió concreta de l'objectiu de la independència, aquesta ha estat la de la república. Fins al punt que sectors confrontats utilitzen equivalentment «independència» o «república», pràcticament com a sinònims. I això inclou sectors de filiació catalanista inequívocament conservadora.

La pulsio monàrquica a Catalunya és escassíssima i les estimacions disponibles donen a la declarada predilecció republicana una majoria ben ampla. Vist el desinterès del CIS per preguntar a la població espanyola sobre les seves preferències quant a la forma d'estat, la Plataforma de Medios Independientes (PMI) i les seves setze capçaleres van impulsar, la tardor del 2020, una enquesta sobre la qüestió.⁸ Segons els resultats d'aquella enquesta, en el cas d'una convocatòria immediata de referèndum, el 40,9 % de la població espanyola votaria a favor de la república, mentre que un 34,9 % optaria per la monarquia. Però en els resultats referits a Catalunya els partidaris de la república s'enfilaven al 66,5 % i els de la monarquia queien al 18,5 %. En el cas del País Valencià el resultat fou del 39,9 % favorable a la república, per un 31,1 % de suport a la monarquia.

Aquesta inclinació republicana de la població de Catalunya, referma la coneguda singularitat de l'espai polític català en el context espanyol, i desborda i envaeix les bosses electorals —a Catalunya— de les formacions que defensen el règim monàrquic actual. Aquesta singularitat, complementària de la que s'expressa sistemàticament en les convocatòries electorals ordinàries, s'explica en bona mesura perquè davant la disjuntiva monarquia o república, dins dels rengles independentistes, els partidaris de la república s'aproximarien molt al cent per cent. S'explica també, és clar, per raons històriques i d'estructura social més o menys sabudes. Però aquí

que la Constitució o altres lleis li imposin, o actuava de forma que atemptés greument contra l'interès general d'Espanya, el Govern, previ requeriment fet al President de la Comunitat Autònoma i en el cas de no ser atès, amb l'aprovació per majoria absoluta del Senat, podrà adoptar les mesures necessàries per tal d'obligar-la al compliment forçós de les dites obligacions o per tal de protegir l'interès general esmentat. 2. Per a l'execució de les mesures previstes a l'apartat anterior, el Govern podrà donar instruccions a totes les autoritats de les Comunitats Autònomes.»

⁸ Les dades corresponen a la primera enquesta realitzada per l'agència 40dB i publicada el 12 d'octubre del 2020. La Plataforma de Medios Independientes integra publicacions com *Alternativas Económicas*, *Carne Cruda*, *Catalunya Plural*, *Critic*, *CTXT*, *El Salto*, *La Marea*, *La Voz del Sur*, *Vozes*, *Mongolia*, *Nortes*, *Nueva Tribuna*, *Pikara Magazine*, *Praza* i *Público*. Un any després, a l'enquesta d'octubre del 2021 els resultats eren similars, però el suport a la monarquia encara havia caigut del 34,9 % al 31 %

interessa remarcar la quasi unanimitat republicana que mostra el camp independentista; i que, amb tota seguretat, el discurs de Felip VI del 3 d'octubre del 2017,⁹ va contribuir a soldar.

Tanmateix, per sota d'aquesta unanimitat independentista en els rebuig de la institució monàrquica —i especialment la borbònica—, i la predilecció republicana, hi trobem concepcions diametralment oposades pel que fa a la naturalesa política de l'objectiu de la república i a tot el ventall de línies d'actuació que constitueixen el patrimoni vigent del republicanisme. Però aquestes diferències queden emmascarades sota la prima però densa capa de la «informació política d'actualitat».

La majoria de mitjans de comunicació i analistes polítics, condicionats per les exigències de simplificació i d'espectacularització, tendeixen a presentar les divergències polítiques expressades dins del moviment independentista com el resultat de la relació personal enverinada entre líders —que solen protagonitzar la informació amb les seves declaracions— o, més encara, com a fruit del tacticisme permanent d'uns partits que competeixen per espais electorals pròxims i comparteixen unes fronteres imprecises. Per això s'acaba caricaturitzant la situació, com si es tractés d'un enfilall de picabaralles a càrrec de polítics mediocres que, tot i la pressió del «carrer», no serien capaços de posar-se d'acord. Ells, doncs, a banda de la intransigència de l'Estat, serien els culpables principals de no haver assolit els objectius del moviment i de la seva divisió posterior. Si a més aquests polítics i partits, en una etapa travessada per crisis i desconcerts de caràcter general, formen un govern de coalició independentista que exhibeix discrepàncies i no pot aconseguir resultats immediats i cridaners, la culpabilitat queda fàcilment adjudicada: «porco governo».

Les conseqüències d'aquesta mena d'aproximacions infantilitzadores —de les que, oh paradoxa, participen alguns actuals dirigents i ex càrrecs polítics destacats— són greus i produeixen una banalització de les diferències polítiques profundes que hi ha dins de l'independentisme. Acabaria semblant que som davant d'unes bases transversals amplíssimes, definides sobretot —o només— per l'entusiasme independentista i desproveïdes de qualsevol altre atribut ideològic o polític prou rellevant. Serien/seríem la gent activista, dignes de rebre tots els elogis i floretes; la massa crítica de totes les grans mobilitzacions; els del «sempre hi som», «no saltres no fallem mai», «ja vam votar i vam guanyar; ara només cal implementar l'1 d'Octubre». I, enfront d'aquestes bases impol·lutes i incondicionalment generoses,

⁹ En aquest enllaç es pot trobar el discurs íntegre: <<https://www.youtube.com/watch?v=Pm-pUgtSKqQ>>

hi hauria unes direccions polítiques de gent poc competent, vacil·lant, acovardida, sense les «idees clares» ni prou determinació, atrapada en les seves ambicions i els seus interessos particulars.

Això, evidentment, també és una caricatura. Però recull, em sembla, una forma habitual i perversa d'abordar els contenciosos interns de l'independentisme. Amb més incidència allà on no hi ha partit polític de referència, o bé on el partit és encara en procés d'estabilització organitzativa i de decantament programàtic. Llavors, l'emoció ha de compensar la precària disponibilitat de la raó formulada, debatuda i acordada. D'altra banda, aquestes aproximacions no són del tot atzaroses, improvisades o casuals; i algunes tàctiques de joc curt s'hi acomoden i procuren dirigir-les. Perquè entre els seus efectes hi ha la desmotivació de les persones que senten formar part de la lluita per la independència; la seva desvinculació dels seus representants polítics i institucions; la presentació de les direccions i dels partits com unes eines desfasades i poc útils, interessades només a perpetuar posicions personals pretesament privilegiades; el desprestigi i la desconfiança en la política democràtica i els seus procediments. Enmig d'aquesta llei d'interpretacions implícites, després d'haver d'assumir que la gran victòria popular del 1-O del 2017, davant l'Estat i les seves obstruccions, no ha tingut cap dels resultats esperats, es poden entendre millor algunes reaccions en calent, alguns estirabots i astracanades, que circulen per l'immens galimaties de les xarxes socials.

IV. POSICIONS

A Catalunya, la dreta espanyolista unionista és, per descomptat, fonamentalment monàrquica. I, a efectes pràctics —els de la seva praxi política permanent—, bona part de l'esquerra o el centreesquerra unionistes també. Aquí caldria entrar en el detall i destriar el que són les conviccions profundes del pragmatisme més descarnat, disposat a defensar com sigui la continuïtat de l'ordre establert. Les raons d'aquest pragmatisme, instrumentalment transigent amb la monarquia, serien semblants a les d'aquells reaccionaris inicialment contraris a la Constitució que ara s'hi emboliquen per blindar el règim del 78 i procurar que res de substancial pugui canviar.

En el bloc sobiranista, com ja hem apuntat, el procés ha consolidat un front ampli de col·lisió entre l'independentisme i la monarquia. L'aval de la monarquia a la impunitat i l'arbitrarietat en l'actuació dels òrgans i cossos de l'Estat, l'abús sistemàtic de poder, el menysteniment permanent en l'àmbit lingüístic i cultural, han desbordat tots els l·lindars de la dignitat d'una gent que reclama, en primera instància, respecte i reconeixement explícit de la seva condició nacional. Les gar-

rotades del 1 d'Octubre del 2017¹⁰ i, com apuntava, el discurs del rei Felip VI del dia 3, van deixar segellat per molt temps aquest front de col·lisió. D'aquesta manera, l'arreglament independentista suposa automàticament el rebuig absolut de la monarquia i l'afirmació republicana.

Es tracta d'un rebuig que és general i concret alhora. Té un fonament cultural general perquè, avui, resulta molt difícil de justificar que la persona que ocupa la màxima jerarquia institucional d'un estat ho sigui per imperatiu biològic i al marge de qualsevol filtre democràtic. Una monarquia al segle XXI, fins i tot quan suscita l'interès i l'emoció d'amplis sectors de la població, constitueix una anomalia democràtica. Fins i tot quan, episòdicament, com a reminiscències del passat, les seves espurnes puguin enlluernar. I el rebuig té també un fonament concret, específic, pel paper històric ben establert dels Borbons en el sotmetiment de Catalunya. Paper que, comptant l'última restauració des del franquisme, no ha estat modificat en cap punt rellevant en l'actual etapa. Quan la nació no és reconeguda pel rei com a nació, aquella nació no té rei. El mateix val per l'estat. Quan això passa, rei i estat només són efectius si són imposats per la força; com és el cas. Ara mateix, a Catalunya, estat i monarca són imposats; percebuts com a imposats. Presumptament, i a l'espera de la convocatòria democràtica que ho pogués corroborar o desmentir, de manera majoritària.

En aquestes condicions, l'objectiu de la república esdevé equivalent a la recuperació de la sobirania i els drets i llibertats perduts o limitats sota violència. Una violència que, des de la perspectiva independentista, perdura quan l'Estat nega la possibilitat de qualsevol via democràtica i acordada de posar fi al sotmetiment: com la convocatòria d'un referèndum perquè la ciutadania catalana es pronunciï sobre el seu futur i la forma de governar-lo.

L'ampliació accelerada de l'espai polític independentista ha fet coincidir-hi persones i grups de procedències i tradicions ideològiques i polítiques molt diferents. Algunes d'aquestes persones i grups s'hi han involucrat mogudes sobretot per la reacció al maltractament discriminatori que continua rebent Catalunya per part de l'Estat. Unes altres, procedents del nacionalisme resistent durant la Dictadura i l'associacionisme cultural popular, avesades a defensar durant molt anys la llengua, la cultura i el país, malgrat la indiferència d'una gran part de la societat. Unes altres, més lligades potser al moviment sindical o a les lluites socials; unes

¹⁰ Aquest enllaç permet accedir al documental emès per TV3 el primer aniversari del referèndum: <<https://www.youtube.com/watch?v=yLy86BucQks>>

altres, per voluntat de preservar els vincles històrics amb el republicanisme català i actualitzar-ne la memòria. Unes altres, més aviat per decantament cultural, intel·lectual, o com a conseqüència d'haver posat en qüestió l'Estat com a plataforma de dominació de les elits, i/o per l'oportunitat de participar en la construcció d'una altra mena de poder. Unes altres encara, sobretot els més joves, potser atrets pel nou activisme i la dinamització que ha acompanyat el moviment independentista durant el «procés», o per la posada en valor que suposava del país i la cultura que els han conformat, on han crescut i viscut.

Dins de l'ampli i plural ventall de posicions partidàries de la independència i d'institucionalitzar-la en forma de república, se'n perfilen dues de principals. Aquestes dues posicions, malgrat la cridòria superficial de piulades i declaracions que amaga els debats de fons, són de fet prou polièdriques i plenes de matisos, però ben marcades. Encara que no es corresponen mecànicament amb la polaritat dreta-esquerra, aquest factor té molta influència en les respectives concepcions i els arrencaments més militants.

V. DUES CONCEPCIONS

Una de les dues concepcions que destaquem s'acosta més a la tradició clàssica del nacionalisme català, o del catalanisme nacionalista, predominant fins aproximadament la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut, el 2010. Aquesta concepció, originalment s'inspirà sobretot en els nacionalismes europeus dels estats-nació i en els moviments patriòtics que van impulsar la construcció d'estats nacionals al llarg del segle XX. En les condicions d'obligada resistència davant del franquisme i les encara vigents discriminacions posteriors, es van teixir i romanen establerts uns vincles de lleialtat molt estrets amb el que s'interpreta com el més substancial de la nació, les seves essències bàsiques i fonamentals i la identitat que les aglutina. La defensa i preservació de la identitat nacional es planteja sovint de manera molt oberta i inclusiva; però unes altres vegades no tant.¹¹ Com si aquella identitat ja hagués quedat completada en algun moment del passat i ara, a les actuals generacions, els correspongués la missió de corregir els mals passos de la història i restituir-li a aquella identitat la integritat malmesa. Com si la nació genuïna

¹¹ La reducció progressiva de l'audiència a qui s'adrecen els discursos i convocatòries de l'ANC els darrers anys exemplifica prou bé la qüestió. S'ha passat d'una interpel·lació quasi general i uns interessos multitemàtics, sense restriccions, a la dilucidació d'ortodòxies —fins a proposar l'articulació de candidatures independentistes alternatives— i al comportament característic d'un moviment sectorial gairebé monotemàtic

se situés per damunt de la ciutadania que la recrea, i suscités una única forma canònica d'adscripció i vivència de la «catalanitat». Una forma canònica de la qual els bons catalans i catalanes en serien la quintaessència i el model que cal seguir per qui s'hi volgués afegir. Tothom seria convidat a la festa, a la construcció de la Catalunya lliure i sobirana, i a compartir el patrimoni simbòlic, per descomptat; però la festa ja estaria ben organitzada i programada pels oficiants més preparats. Per això, en aquesta lògica, és habitual que algunes organitzacions incorrin en l'excés quan gosen parlar en nom de «tot l'independentisme», o del «poble», o del «carrer», o de qui sap quines «majories» sense altra veu.

No ha de sorprendre, doncs, que siguin alguns sectors independentistes procedents del nacionalisme catalanista conservador els més abrandats a l'hora de plantejar retòricament l'embat contra l'Estat, de rebutjar la mesa de negociació o de reclamar la unilateralitat. El caràcter monolític de l'Estat espanyol, la seva manifesta inclinació catalanofòbica, i la pusil·lanimitat acreditada dels governs del PSOE sempre que es tracta del «cas català», avalen qualsevol grau d'escepticisme negociador. A més, moltes vegades, la crua realitat dels fets i de les correlacions de forces costa d'acceptar; i abona sortides endavant com la de dipositar tota la confiança en una barreja de fe i de voluntat que s'allunya de la política i de la possibilitat d'incorporar «infidels»: els sectors de la població allunyats d'aquelles pulsions de la voluntat, les emocions i les creences.

En el marc d'aquesta relació complexa entre l'anàlisi política i la projecció combinada de lleialtat, fe i voluntat nacionals, cal considerar també que, per aquest sector catalanista, nacionalista, una proclamació audaç —de la independència, de la república—, encara que fos improvisada, tindria una virtut demiúrgica, generadora d'una realitat nova. Una realitat creada en la direcció de les conviccions i posicions de qui tingués el coratge de posar-se al capdavant. El gest i el símbol esdevindrien fets; serien fets. El poder proclamat esdevindria automàticament font de legitimació i ho transmutaria tot. Per això, els resulta menys urgent i necessari l'assoliment d'un amplíssim consens social i una folgada majoria política, com a exigències prèvies a l'acte formal de constitució de la república i per garantir el manteniment de la cohesió social i la unitat civil durant el *momentum*.

Conceben, efectivament, la república com un nou poder, com la culminació política institucional de la sobirania de la població catalana. Com una forma específica de construcció de l'estat-nació a Catalunya. Però no el vinculen necessàriament a profundes transformacions socials, ni prenen en consideració la possibilitat que l'estat-nació convencional ja pugui constituir, ara, un anacronisme. Bona part de les persones que participen d'aquesta concepció no conceben la república

com l'acabament d'un procés d'apoderament popular, com un poder bastit de baix a dalt. Més aviat al contrari. El conceben com el punt de partida, com una Generalitat transmutada en república i detentora, immediatament, de moltes més competències i capacitats... per posar en ordre la nació. Es tractaria d'un canvi fenomenal, sens dubte, perquè suposaria la possibilitat de disposar d'un aparell de poder homologable al dels estats del nostre entorn. I tindria d'entrada el suport de pràcticament tot l'independentisme. Però no contemplaria —si tenim en compte les prioritats esgrimides des d'aquesta mateixa concepció— el trencament dels vells equilibris/desequilibris socials; no contemplaria la cessió de la iniciativa política i l'obertura d'un procés constituent multitudinari; no plantejaria la necessitat imperiosa d'involucrar tothom —també, en la mesura que siga possible, els no independentistes— en l'aventura de bastir un país nou; o la renúncia expressa a la forma canònica de l'estat-nació —a la construcció de la nació des de l'estat— per tal d'obrir el camí a la construcció de l'estat des de la nació complexa i canviant d'avui, tal com postula l'altra concepció, de vocació més postnacionalista.

Potser convé assenyalar aquí que cap dels estats-nació europeus no ha estat el resultat de l'èxit d'una revolta democràtica popular sinó, més aviat, de la imposició per part dels blocs socials dominants corresponents, d'unes estructures de poder que els permetessin dirigir la unificació jurídica, econòmica, cultural, lingüística i identitària dels territoris i societats governats, fins a fer coincidir el perímetre del domini de l'estat amb el de la nació —literalment: l'estat-nació—, a millor benefici i garantia dels seus interessos de classe. Una operació que, explícitament o implícita, no s'allunyi d'aquell model, fa difícilment viable, a Catalunya, l'ampliació del suport social a la causa sobiranista republicana i la reactivació de la revolta democràtica.

El Procés va ser caracteritzat, justament, com una revolta democràtica catalana perquè en molts moments va ser capaç d'estendre al màxim la seva transversalitat, d'identificar la possibilitat de prendre el relleu a les velles elits inoperants com a bloc dirigent del país; de liderar l'esforç d'eixamplament i aprofundiment en la participació democràtica; la redefinició de l'esfera política i els canals de conformació i expressió de l'opinió pública. Perquè es plantejava encetar un nou model de ciutadania, igualitari i radicalment respectuós de la diversitat de les persones i les seves identifications i expressions. I també, és clar, el desplegament d'un ambiciós programa de transformacions socials de caràcter progressista.

No es tractava ni es tracta només, doncs, de tenir el *nostre* estat-nació i desemparar-nos de la tutela de l'Estat espanyol. Es tractava i es tracta, en el curs de l'apuntalament d'una nova hegemonia social a Catalunya de les classes mitjanes i treballadores, de grups d'emprenedors i professionals, de reconèixer que, a dife-

rència de l'etapa de construcció dels estats-nació a Europa, som unes altres classes socials, en un altra època històrica, que per uns altres procediments —els democràtics—, ens proposem assolir uns objectius i disposar d'un blindatge institucional diferents. No es perseguia ni es persegueix construir un aparell convencional de dominació: un estat-nació per fer més eficient el domini de la nació des de l'estat; sinó, ben al contrari, disposar d'un poder institucional, d'un estat, fet des de la nació i per impuls d'una amplíssima majoria de la nació, per evitar poder tornar a ser dominats. Aquests elements van plantejar-se i són els que es plantegen avui des de la segona concepció, la més lligada a la tradició del republicanisme d'esquerres.¹²

En línia amb aquesta segona concepció, i de cara a garantir la solidesa del projecte republicà, tan o més important que la imprescindible proclamació de la república ha de ser la capacitat d'aquesta de fer immediatament evident la seva utilitat com a instrument de millora social i de l'efectiu exercici dels drets i llibertats de tota la població. La república, quan ho sigui, s'haurà de legitimar cada dia, per a tothom i en tots els fronts.

A Catalunya, la tradició republicana ha estat fonamentalment progressista i majoritàriament vinculada a les esquerres. Els principis de llibertat, igualtat i fraternitat ja estaven empeltats en les revoltes urbanes del segle XIX, en les lluites al camp i a la indústria, o a la premsa satírica popular del trànsit a la modernitat. I no han deixat d'actualitzar-se i enriquir-se a cada nou cicle històric. Eren ben presents, en l'arrencada del nou-cents, en els corrents impulsors del laïcisme i en la reclamació d'eines d'educació; o en l'esforç d'autoorganització i de creació d'entitats i associacions per accedir a la cultura, concebuda com la millor palanca de dignificació personal i de participació ciutadana en els beneficis del progrés. Van inspirar la majoria electoral que va provocar la sortida d'Alfons XIII i va permetre l'adveniment de la República el 1931. I, malgrat tota la persecució franquista i les complicitats postfranquistes en les operacions de desmemòria, han tornat a emergir com a fons genuí de principis i valors de les mobilitzacions i reivindicacions populars.

VI. CONCEPCIONS: IDENTITAT DE RESISTÈNCIA O IDENTITAT PROJECTE

En general, el republicanisme independentista comparteix la convicció que la consecució de la República catalana seria el principal factor de crisi, el detonant

¹² Respecte a la possible articulació a Catalunya d'un bloc històric de base popular amb l'aspiració de conquerir espais d'hegemonia, desplaçant-ne el bloc dirigent tradicional, se'n pot trobar una aproximació inicial a J. M. TRESSERRAS, *Catalunya: canvi d'hegemonia i revolució democràtica*, Fundació Josep Irla, 2015. I una versió més elaborada a E. MARÍN OTTO i J. M. TRESSERRAS, *Obertura republicana. Catalunya, després del nacionalisme*, 2019

capaç de desemascarar la fragilitat de l'estat monàrquic espanyol i d'obrir la porta a tot un seguit de possibilitats de canvi. A Catalunya, per descomptat, però també a Espanya.

Però mentre que, des d'un sector, es tendeix a pensar que, després del referèndum de l'octubre de 2017 i la legitimitat que en deriva, el que cal és un gest polític audaç i una vertiginosa conversió de la Generalitat en república; l'altre sector, en canvi, considera imprescindible aglutinar suports per bastir una àmplia majoria social que doni la màxima legitimitat democràtica a la constitució de la república, acompanyada d'un suport internacional suficient i d'una expressa voluntat de negociació amb l'Estat —per inviable que sembli— per tal de minimitzar les imputacions d'unilateralitat i les mobilitzacions internes contràries a la independència.

No es tracta només de la relació que s'estableix en cada cas entre els eixos social i nacional, o la importància que es dona a la cohesió social o a l'abast dels suports i aliances obtinguts. En el rerefons de tot plegat hi ha —cal insistir-hi— una concepció diferent de l'estat i de la nació; i de les possibilitats i el paper que ha de jugar aquest estat i aquesta nació en el complex escenari global.

Vèiem que el primer sector descrit tendeix a concebre Catalunya com una nació acabada i completa, que malgrat les adversitats històriques patides —la «dissortada pàtria» d'Espriu—¹³ disposa d'una identitat ben definida i definitiva, per damunt de generacions, condicions i procedències dels seus ciutadans en cada moment. Catalunya queda caracteritzada, així, com una veritable «identitat de resistència»¹⁴ davant l'Estat opressor i les pressions homogeneïtzadores de la globalització; una «identitat de resistència» que vol alliberar-se de les servituds i disposar de les mateixes facultats d'autogovern que els estats-nació del nostre entorn.

L'altre sector, en canvi, entén Catalunya com una nació històrica en procés de canvi permanent, com un país/nació que ha pogut tenir continuïtat perquè ha incorporat el dinamisme, el caràcter obert i la capacitat d'emmotllament a les seves característiques distintives. Entén Catalunya com un país o una nació en construcció permanent.¹⁵ Capaç de generar i recrear una cultura i una llengua específiques

¹³ Del poema de Salvador ESPRIU (1913-1985) «Assaig de càntic en el temple», a *El caminant i el mur* (1954)

¹⁴ La noció d'identitat de resistència es va incorporar als plantejaments teòrics de l'independentisme català per transposició de la definició que en feia Manuel Castells al segon volum de la seva trilogia sobre l'era de la informació. *The Information Age: Economy, Society and Culture*, volum II: *The Power of Identity* (1997)

¹⁵ La idea de país o nació «en construcció», una construcció que mai no s'acaba del tot, apareix en les obres i conferències de Josep Lluís CAROD ROVIRA de començaments de segle; especialment a 2014. *Que parli el poble català* (2008)

i singulars que s'han pogut adaptar als grans cicles de canvi de la modernitat i la globalització, i tenir continuïtat. I això sense disposar de les eines d'un estat propi i malgrat les obstruccions i persecucions a càrrec de l'estat dominador. Una nació receptora de persones de procedències i filiacions molt diverses que es vol projectar cap al futur, comptant que les generacions d'avui no són esclaves dels objectius i anhels de les generacions passades sinó que és mouen i fan política per assolir els seus propis somnis i objectius. És per això que en el fonament d'aquesta concepció s'hi va incorporar a finals del segle passat la noció d'«identitat projecte».¹⁶ De fet, el contrast entre la Catalunya pensada en clau d'identitat de resistència o en clau d'identitat de projecte, acaba tenint repercussions de tot ordre pel que fa a les prioritats polítiques. Determina on posar l'accent en la llarga corda que relaciona la rectificació del passat advers amb la lliure construcció del futur, i amb qui es vol comptar per realitzar la tasca.

VII. REPUBLICANISME SOBIRANISTA D'ESQUERRES

L'independentisme republicà d'esquerres, sobretot després de l'experiència del 2017 i la repressió posterior, considera fonamental no menystenir l'abast de la població catalana que viu al marge o es contrària a les propostes sobiranistes. De fet, el diàleg amb aquests sectors és un objectiu polític prioritari. Per poder explicar que la república és l'objectiu polític principal, la plataforma de canvi més potent, la més carregada de possibilitats d'apoderament popular i de capacitat de transformació social. Però, per això mateix, la construcció dels consensos socials interns volguts necessàriament han de lligar la consecució de la república als més ambiciosos objectius de caràcter social. La república és també el mètode més efectiu per assolir les millores socials pendents, l'eina més efectiva en la batalla per la igualtat, la justícia i la lliure participació. I, correlativament, el treball permanent per impulsar de manera efectiva polítiques manifestament favorables als interessos populars és el millor mètode per prestigiar l'objectiu de la República catalana i proporcionar-li un suport majoritari.

L'actualització dels postulats tradicionals del republicanisme independentista català d'esquerres s'ha orientat les dues últimes dècades en la línia que planteja Philip Pettit,¹⁷ basada en una idea de llibertat contraposada a qualsevol forma o

¹⁶ Igual que amb la noció d'identitat de resistència, la d'identitat projecte que s'adopta procedeix, en primera instància, de l'obra acabada de citar de Manuel Castells (1997) i serà després desenvolupada en obres com la també esmentada *Obertura republicana* (2019)

¹⁷ Philip PETTIT (1997), *Republicanism: A Theory of Freedom and Government*. Hi ha una versió catalana del 2010: *Llibertat i Govern: republicanisme*

estratègia de dominació, entre persones o entre grups. Des d'aquesta perspectiva, el republicanisme buscaria camí entre dues tradicions —i nocions de llibertat— en tensió: la del liberalisme i la del col·lectivisme. Procurant la prevalença de l'interès general, del bé comú, però respectant al màxim la llibertat de les persones. Les interferències a les nostres llibertats personals, les imposicions de límits al servei dels interessos col·lectius o públics, poden ser consensuades i no necessàriament han de suposar una subordinació. L'objectiu principal d'aquesta posició és garantir que l'estructura de poder que el republicanisme edifiqui no pugui contenir cap forma de plutocràcia. És a dir, que la república no pugui servir com a forma renovada d'institucionalització de la dominació social a mans d'uns determinats grups, sinó que es constitueixi en l'instrument més eficaç per oposar-se a aquella dominació.

Uns altres aspectes fonamentals, tampoc tots majoritàriament compartits pel conjunt del republicanisme independentista, són el compromís amb la lluita contra les desigualtats i per la justícia social, la determinació d'acabar amb les diverses formes de discriminació, el respecte pel pluralisme i tota la varietat de formes d'expressió i de creació, el propòsit de fer accessible la cultura, o el desplegament de polítiques atentes a les innovacions científiques i tecnològiques perquè la recerca i les aplicacions incorporin i assumeixin l'agenda de les prioritats públiques i serveixin els objectius d'una societat igualitària del benestar.

Parlem, en definitiva, d'un republicanisme municipalista, pacifista i no-violent, partidari de la laïcitat, del respecte a la diversitat, a la llibertat d'expressió i de consciència, ecologista, defensor de l'austeritat i del treball cooperatiu, de l'establiment de polítiques públiques que garanteixin una subsistència digna a totes les persones, d'un drets i deures compartits de ciutadania. Un republicanisme català, independentista, convençut de la capacitat transformadora de la població organitzada que, mitjançant l'acció política democràtica, aspira a compartit en condicions igualitàries els beneficis del progrés. ◀